

ISSN 2181-9599

Doi Journal 10.26739/2181-9599

ЎТМИШГА НАЗАР

8 ЖИЛД, 11 СОН

ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ

ТОМ 8, НОМЕР 11

LOOK TO THE PAST

VOLUME 8, ISSUE 11

ТОШКЕНТ-2025

Бош мухаррир:
Главный редактор:
Chief Editor:

Муртазаева Рахбар Хамидовна
тарих фанлари доктори (DSc), профессор,
Ўзбекистон Миллий университети

Бош мухаррир ўринбосари:
Заместитель главного редактора:
Deputy Chief Editor:

Джураева Нилуфар Далибаевна
тарих фанлари номзоди, профессор,
Ўзбекистон жаҳон тиллари университети

ТАҲРИРИЙ МАСЛАҲАТ КЕНГАШИ | РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ | EDITORIAL BOARD

Сагдуллаев Анатолий Сагдуллаевич
тарих фанлари доктори (DSc), профессор, академик,
Ўзбекистон Миллий университети

Бобожонова Дилором Бобожонова
тарих фанлари доктори (DSc), профессор,
Ўзбекистон жаҳон тиллари университети

Юнусова Хуршида Эркиновна
тарих фанлари доктори (DSc), профессор,
Ўзбекистон Миллий университети

Аширов Адхам Азимбаевич
тарих фанлари доктори (DSc), профессор,
ЎзР. ФА. Тарих институти

Агзамова Гулчехра Азизовна
тарих фанлари доктори (DSc), профессор,
ЎзР. ФА. Тарих институти

Бурдиашвили Майя
тарих фанлари доктори (DSc),
Телави давлат университети

Кожакеева Ляззат Темировна
тарих фанлари доктори (DSc), доцент,
Хотин-қизлар давлат педагогика университети

Аминова Азиза Марковна
тарих фанлари доктори (DSc), доцент,
Навоий давлат педагогика институти

Ульжаева Шохистахон Мамажоновна
тарих фанлари доктори (DSc),
Тошкент ирригация ва кишлок хужалигини механизациялаш мухандислари институти Миллий тадқиқот университети

Худайқулов Тулқин Дўстбоевич
Тарих фанлари доктори (DSc)
Шаҳрисабз дала педагогика институти

Гофоров Шокир Сафарович
тарих фанлари доктори (DSc), профессор,
Самарқанд давлат университети

Эргашева Юлдуз Алимовна
Тарих фанлари доктори (DSc), профессор,
Қариши давлат техника университети

Халикова Рахбар Эргашевна
тарих фанлари доктори (DSc), профессор,
Тошкент давлат техника университети

Ишанходжаева Замира Райимовна
тарих фанлари доктори (DSc), профессор,
Ўзбекистон Миллий университети

Эшов Боходир Жўраевич
тарих фанлари доктори (DSc), профессор,
Қариши давлат университети

Махкамova Надира Рахмановна
тарих фанлари доктори (DSc), профессор,
Тошкент ахборот технологиялари университети

Кебадзе Мадонна
тарих фанлари доктори (DSc),
Телави давлат университети

Абдуллаева Яхшибека Агамуратовна
тарих фанлари доктори (DSc), доцент,
Нукус давлат педагогика институти

Мустафаева Нодири Абдуллаевна
тарих фанлари доктори (DSc),
Ўзбекистон Фанлар академияси

Ерметов Аваз Абдуллаевич
тарих фанлари доктори (DSc), профессор,
Ўзбекистон Миллий университети

Хайдаров Ғайратбек Мирзапўлатович
тарих фанлари доктори (DSc), профессор,
Андижон давлат университети

Расулов Абдуллажон Нуриддинович
тарих фанлари доктори (DSc), профессор,
Наманган давлат университети

Ковалев Борис Николаевич
тарих фанлари доктори (DSc), профессор,
Санкт-Петербург Тарих институти

Кобзева Ольга Петровна
тарих фанлари доктори (DSc), профессор,
Ўзбекистон Миллий университети

Ауанасова Алима Мусировна
тарих фанлари доктори (DSc), профессор,
Қозогистон давлат тарихи институти

Бегалинова Калимаш Капсамаровна
фалсафа фанлари доктори (DSc), профессор,
Қозогистон Миллий университети

Хайдаров Муродилла Махмуталиевич
тарих фанлари доктори (DSc), профессор,
Ўзбекистон Миллий университети

Тожибоев Музаффар Турдибоевич
тарих фанлари доктори (DSc), профессор,
ИИВ Академияси

Алиева Лале
тарих фанлари доктори (DSc),
Озарбайжон давлат университети

Сайнова Камола Давляталиевна
тарих фанлари доктори (DSc), доцент,
Ўзбекистон Миллий университети

Исмаилова Алмаз
тарих фанлари доктори (DSc),
Догистон мустақил университети

Иноятова Диларам Маниглиевна
Тарих фанлари доктори (DSc), профессор,
Ўзбекистон Миллий университети

Таниева Гулдона Мамановна
тарих фанлари доктори (DSc), доцент,
Низомий номидаги Ўзбекистон Миллий педагогика университети

Дорошенко Татьяна Ивановна
тарих фанлари номзоди, доцент,
Ўзбекистон Миллий университети

Бабаджанова Нодира Абдуллаевна
тарих фанлари номзоди, доцент,
Ўзбекистон давлат жаҳон
тиллари университети

Ширванова Тарана Амирага кызы
тарих фанлари номзоди, доцент,
Азербайдон давлат
иқтисодиёт университети

Мирзалиев Улуғбек Бегмурзаевич
тарих фанлари бўйича фалсафа
доктори (PhD), Гулистон
давлат педагогика институти

Нуруллаева Шоира Кушназаровна
тарих фанлари номзоди, доцент,
Урганч давлат университети

Курбанов Бахтияр Журабаевич
тарих фанлари бўйича фалсафа
доктори (PhD),
Наманган давлат университети

Ҳакимова Шоира Сағдуллаевна
тарих фанлари бўйича фалсафа
доктори (PhD), UBS Тошкент филиали

Толибоева Нодира Одилжоновна
тарих фанлари бўйича фалсафа
доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон
жаҳон тиллари университети
Масъул котиб

Теймураз Ахалмосулишвили
тарих фанлари номзоди, профессор,
Телави давлат университети

Джоробекова Айнур Эшимбековна
тарих фанлари номзоди, профессор,
Қозоғистон дипломатия академияси

Рахмонқулова Зумрад Бойхуразовна
тарих фанлари номзоди, доцент,
Ўзбекистон Миллий университети

Исаков Баҳадир Нигматуллаевич
тарих фанлари номзоди, доцент,
Ўзбекистон давлат жаҳон
тиллари университети

Холмуродов Дилшод Рашидович
тарих фанлари бўйича фалсафа
доктори (PhD), Жиззах давлат
педагогика университети

Юсупов Аҳмеджон Шоназарович
тарих фанлари бўйича фалсафа
доктори (PhD), доценти
Urganch davlat universiteti

Тиллажаева Хуршида Джумаваевна
тарих фанлари бўйича фалсафа
доктори (PhD),
Тошкент давлат техника университети

Одилов Аброр Анварович
тарих фанлари номзоди, доцент,
Ўзбекистон Миллий университети
Масъул котиб

Исоқов Бахтиёр Робидинович
тарих фанлари номзоди, доцент,
Наманган давлат университети

Тўхтабасв Аъзамжон Шарипхўжаевич
тарих фанлари бўйича фалсафа
доктори (PhD), доцент,
Наманган давлат университети

Халмуратов Бахтиёр Режавалиевич
тарих фанлари бўйича фалсафа
доктори (PhD), доцент,
Наманган давлат университети

Алимардонов Отабек Қудратович
тарих фанлари бўйича фалсафа
доктори (PhD), доценти
Ўзбекистон Миллий университети

Турсунова Юлдуз Бобоқулловна
тарих фанлари бўйича фалсафа
доктори (PhD),
ЎзР. ФА. Тарих институти

Азаматова Гулмира Байирбековна
тарих фанлари бўйича фалсафа
доктори (PhD),
Jizzax davlat pedagogika universiteti

Каримжонов Жасурбек Мухторжонович
тарих фанлари бўйича фалсафа
доктори (PhD),
Ўзбекистон Миллий университети

МУНДАРИЖА | СОДЕРЖАНИЕ | CONTENT

1. Рахбар Муртазаева МАРКАЗИЙ ОСИЁ МИНТАҚА ДАВЛАТЛАРИДА ИЛМ-ФАННИНГ ФЕМИНИЗАЦИЯЛАШУВИ.....	5
2. Тўлқин Алиев ТОШКЕНТ ШАҲРИДА КИЧИК БИЗНЕС ВА ХУСУСИЙ ТАДБИРКОРЛИКНИНГ РИВОЖЛАНИШ ТАРИХИ.....	16
3. Нодирабегим Ваисова ВКЛАД Ю.Ф. БУРЯКОВА В ИССЛЕДОВАНИЕ ИСТОРИИ СОГДИАНЫ.....	25
4. Sevara Elmurodova MUSTAQILLIK YILLARIDA MAKTABGACHA TA'LIM TIZIMIDAGI ISLOHOTLAR.....	32
5. Risqiniso Maxmudova O'ZBEKISTON SSRDA ALIFBO SIYOSATINING GEOSIYOSIY MAQSADLARI.....	38
6. Mohira Matnazarova ILK TEMIR DAVRIDA OROLBO'YI KO'CHMANCHI AHOLISINING IJTIMOIIY-IQTISODIY HAYOTI.....	44
7. Nargiza Raxmatova O'RTA OSIYO XALQLARI MUSIQA MADANIYATI TARIXIDAN.....	48
8. Фаррух Разаков СТАНОВЛЕНИЕ ПОЛИТИЧЕСКИХ И ДИПЛОМАТИЧЕСКИХ СВЯЗЕЙ ОСМАНСКОЙ ИМПЕРИИ С ГОСУДАРСТВОМ ШЕЙБАНИДОВ.....	54
9. Hilola Normamatova CHOCHDA ZARB ETTIRILGAN G'ARBIY TURK XOQONLIGI TANGALARIDAGI DINIY- SIYOSIY RAMZLAR.....	63
10. Нодира Холмонова РОССИЯНИНГ ХИВА ХОНЛИГИДА ЮРИТГАН ИҚТИСОДИЙ - ПУЛ СИЁСАТИ (айрим тадқиқотлар мисолида).....	67
11. Rashid Xolmurodov JIZZAX VILOYATIDA TURIZMNING RIVOJLANTIRILISHI.....	72
12. Davlatbek Qudratov O'ZBEKISTON VA BANGLADESH: ISLOM HAMKORLIK TASHKILOTI DOIRASIDA IQTISODIY VA GUMANITAR HAMKORLIK ISTIQBOLLARI.....	79

Hilola Normamatova,
Tadqiqotchi,
Irak yo‘li arxeologiyasi bo‘limi
O‘zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi
Arxeologiya milliy markazi
E-mail: normamatovah95@gmail.com

CHOCHDA ZARB ETTIRILGAN G‘ARBIY TURK XOQONLIGI TANGALARIDAGI DINIY-SIYOSIY RAMZLAR

For citation: Hilola Normamatova. RELIGIOUS AND POLITICAL SYMBOLS ON THE WESTERN TURKIC KHAGANATE COINS MINTED IN CHACH. Look to the past. 2025, vol. 8, issue 11.

 <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.17966924>

ANNOTATSIYA

VI–VIII asrlarda G‘arbiy Turk xoqonligi tomonidan Chochda zarb ettirilgan qadimgi turk tangalari davlatchilikning muhim belgisi hisoblanib, tangalarda aks etgan tasvirlar siyosiy hokimiyat, shuningdek diniy-e‘tiqodiy erkinlik qaror topganligidan darak beradi. Chochda zarb ettirilgan G‘arbiy Turk xoqonligi tangalari ikonografiyasida Markaziy Osiyodagi ilk o‘rta asr davlatchilik mafkurasini o‘rganish uchun noyob birlamchi manbadir. Ular orqali xoqon mafkurasining siyosiy-diniy timsollari, hokimiyatni ilohiy asoslash va xalqaro maydonda nufuzni mustahkamlash strategiyalari aniq ko‘rinadi.

Kalit so‘zlar: xoqon, qadimgi turk davlatchiligi, hokimiyat ramzlari, voqa hukmdorliklari, diniy va siyosiy mafkura, tanga zarbi xususiyatlari

Хилола Нормаматова,
Исследователь,
Отдел археологии Шёлкового пути
Национальный центр археологии
Академии наук Республики Узбекистан
E-mail: normamatovah95@gmail.com

РЕЛИГИОЗНО-ПОЛИТИЧЕСКИЕ СИМВОЛЫ НА МОНЕТАХ ЗАПАДНОТЮРКСКОГО КАГАНАТА, ЧЕКАНЕННЫХ В ЧАЧЕ

АННОТАЦИЯ

Монеты древних тюрков, чеканенные в Чаче Западнотюркским каганатом в VI–VIII веках, являются важным признаком государственности. Изображения, отражённые на этих монетах, свидетельствуют о существовании политической власти, а также о сформировавшейся религиозно-идеологической свободе. Иконография монет Западнотюркского каганата, чеканенных в Чаче, представляет собой уникальный

первоисточник для изучения идеологии раннесредневековой государственности в Центральной Азии. Через них чётко прослеживаются политико-религиозные символы каганской идеологии, божественное обоснование власти и стратегии укрепления авторитета на международной арене.

Ключевые слова: каган, древнетюркская государственность, символы власти, оазисные владения, религиозно-политическая идеология, особенности монетной чеканки.

Hilola Normamatova,

Researcher,

Department of Silk Road Archaeology The National Centre
of Archaeology of the Academy of Sciences
of the Republic of Uzbekistan

E-mail: normamatovah95@gmail.com

RELIGIOUS AND POLITICAL SYMBOLS ON THE WESTERN TURKIC KHAGANATE COINS MINTED IN CHACH

ABSTRACT

The ancient Turkic coins minted in Chach by the Western Turkic Khaganate during the 6th–8th centuries serve as an important symbol of statehood. The images depicted on these coins reflect the establishment of political authority as well as the presence of religious and ideological freedom. The iconography of the Western Turkic Khaganate coins minted in Chach represents a unique primary source for studying the ideology of early medieval statehood in Central Asia. Through these coins, one can clearly observe the political and religious symbols of the khagan's ideology, the divine legitimization of power, and strategies aimed at strengthening authority on the international stage.

Index Terms: khagan, ancient Turkic statehood, symbols of power, oasis principalities, religious and political ideology, features of coin minting.

Dolzarbligi:

VI–VIII asrlarda Markaziy Osiyo siyosiy xaritasida Turk xoqonligi (Köktürk Khaganate) turkiy qabilalarni yagona siyosiy tuzilmaga birlashtirish orqali butun Yevroosiyo dashtlarida chuqur iz qoldirdi (Golden, 2011; Beckwith, 2009). Bu davr Buyuk Ipak yo'li orqali Sharq va G'arbni bog'lagan global savdo va madaniy almashinuvning eng faol bosqichiga to'g'ri keldi (Frankopan, 2015). Shunday tarixiy sharoitda xoqonlik nafaqat iqtisodiy-savdo aloqalari bilan, balki siyosiy mafkurasi bilan ham o'z ta'sir doirasini kengaytirdi. Xoqon unvoni "Turk davlatchilik g'oyasining markaziy timsoli" sifatida xalq ongida ilohiy hokimiyatni mujassam etib, qabilalar ittifoqini birlashtiruvchi siyosiy ramz bo'lib xizmat qildi (Sinor, 1990).

O'rxun-Enasoy bitiklarida xoqon hokimiyatining "Tangri tomonidan berilishi" g'oyasi bir necha bor ta'kidlanadi (Tekin, 1983). Bu g'oya davlat hokimiyatini nafaqat siyosiy, balki diniy asos bilan ham mustahkamladi. Tangrichilik e'tiqodi asosidagi ilohiy legitimatsiya xoqonlik mafkurasining poydevoriga aylandi (Klyashtorny & Sultanov, 2009). Shunday qilib, "xoqon" atamasi oddiy unvon emas, balki turkiy qabilalarni yagona siyosiy va ruhiy makonga jamlovchi muqaddas tushunchaga aylandi. Bu mafkura keyinchalik boshqa turkiy sulolalarning ham hokimiyat konsepsiyasiga ta'sir ko'rsatdi (Baumer, 2012).

Bu mafkura faqat yozma manbalarda emas, balki moddiy yodgorliklarda – xususan, tanga zarbida o'zining yorqin aksini topdi. G'arbiy Turk xoqonligi davrida Sog'd yozuvidagi afsonalar bilan zarb qilingan tangalar davlat hokimiyatini markazlashtirishning ideologik vositasi sifatida muhim rol o'ynadi (de la Vaissière, 2005). Tangalar iqtisodiy muomalaga xizmat qilish bilan birga, siyosiy xabar tashuvchi "manifest"ga aylandi (Morrison, 2018). Tamg'a, runik belgi, geometrik naqsh va diniy ramzlar xoqonlik mafkurasining asosiy g'oyalarini – ilohiy hokimiyat, birlik va

suverenitetni – keng jamoatchilikka yetkazishning “metallga muhrlangan” shaklini yaratdi (Esin, 1971).

Metodlar va mavzuning o‘rganilganlik darajasi:

So‘nggi o‘n yilliklarda turk-sug‘d tangalari, Choch vohasidagi numizmatik topilmalar va Farg‘ona vodiysi arxeologik materiallari bo‘yicha bir qator ishlar e‘lon qilindi (Nemtsev, 2020; Klyashtorny & Livshits, 2010). Biroq xoqon unvoni tushirilgan tangalardagi ramzlar bilan O‘rxun matnlaridagi ideologik formulalar o‘rtasidagi semantik bog‘liqlik hali to‘la tahlil qilinmagan. Ayniqsa, hududiy zarbxonalar bo‘yicha unvonning siyosiy funksiyasi, tamga va yozuvlarning diniy-siyosiy timsollarini integrativ o‘rganish zaruriyati saqlanib qolmoqda. Shu sababli “xoqon” mafkurasi va uning tangalardagi ruhiy-siyosiy ifodasini qamrab olgan keng qamrovli tadqiqot bugungi kunda ham dolzarbligini yo‘qotgani yo‘q.

Mazkur tadqiqotning asosiy maqsadi — Turk xoqonligi davrida xoqon unvoni tushirilgan tangalarda mujassamlangan **diniy-siyosiy timsollarni tizimli ravishda tahlil qilish**dir. Bu orqali Markaziy Osiyoning VI–VIII asrlardagi siyosiy va diniy tafakkurini, qabilalararo birlashuv jarayonini va hokimiyatni ilohiy legitimatsiyalash mexanizmlarini chuqurroq anglash ko‘zda tutiladi. Xususan, xoqonning Tengrichilik asosida ilohiy hokimiyatni olgani haqidagi g‘oya qanday qilib tanga zarbi orqali moddiy shaklga ega bo‘lgani ilmiy asosda ochib beriladi (Tekin, 1983; Golden, 2011).

Bu maqsad faqat numizmatik topilmalarni o‘rganish bilan cheklanib qolmay, balki **ideologik diskursning transmadaniy ko‘rinishlarini** ham qamrab oladi. Xoqonlik tangalaridagi Sug‘d yozuvi, tamga va ikonografik belgilarni tahlil qilish orqali savdo-sotiq tarmoqlari, diniy e‘tiqodlar va siyosiy hokimiyat o‘rtasidagi murakkab aloqalar ochib berilishi rejalashtiriladi (de la Vaissière, 2005; Baumer, 2012).

Tadqiqot natijalari:

Tadqiqot maqsadiga erishish uchun quyidagi ilmiy vazifalar belgilangan:

- **Numizmatik materiallarni tizimlashtirish:** Qozog‘iston, Qirg‘iziston va O‘zbekiston hududlarida topilgan Tūrgeš, Karluk hamda G‘arbiy Turk xoqonligi tangalarini yig‘ib, ularning yozuvlari, tamgalarini va ikonografik motivlarini kataloglash (Nemtsev, 2020).

- **Ideologik tahlil:** Tangalar va O‘rxun-Enasoy bitiklaridagi ideologik formulalar o‘rtasidagi semantik moslikni aniqlash, “xoqon” unvonining hokimiyatni ilohiy asoslashdagi rolini ilmiy asosda ko‘rsatish (Klyashtorny & Sultanov, 2009).

- **Madaniy almashinuvni ochib berish:** Sug‘d yozuvi va mahalliy tamgalar o‘rtasidagi o‘zaro ta‘sirni tahlil qilish orqali Turk xoqonligi mafkurasining transmadaniy xususiyatini ochib berish (Beckwith, 2009; Sinor, 1990).

- **Siyosiy-nazariy model ishlab chiqish:** Tangalardagi ramzlar asosida xoqon mafkurasining “metalldagi ideologiya” sifatida konseptual modelini ishlab chiqish (Morrison, 2018).

Mazkur ishning ilmiy yangiligi shundaki, u numizmatik manbalar asosida Turk xoqonligi mafkurasini **kompleks yondashuv** bilan o‘rganishga urinadi. Avvalgi tadqiqotlarda alohida topilmalar yoki yozma manbalar o‘rganilgan bo‘lsa, bu izlanish birinchi marta xoqon unvoni tushirilgan tangalardagi diniy-siyosiy timsollarni O‘rxun matnlari va zamonaviy turkologik tadqiqotlar bilan qiyosiy tahlil qiladi. Shu tariqa, tadqiqot turkiy xalqlar tarixidagi hokimiyat konsepsiyasini yanada chuqurroq anglashga, numizmatik manbalar orqali ideologik merosni boyitishga ilmiy asos yaratadi.

Tahlil shuni ko‘rsatdiki, Turk xoqonligi davrida zarb etilgan xoqon unvoni tushirilgan tangalar oddiy iqtisodiy vositadan ko‘ra kengroq ahamiyat kasb etgan. Numizmatik ma‘lumotlar ularning siyosiy hokimiyatni legitimatsiyalash, xoqonning Tangri tomonidan berilgan ilohiy vakolatini ko‘rsatish va turkiy qabilalar o‘rtasida birlikni mustahkamlashda “metallga muhrlangan mafkura” sifatidagi rolini ochib berdi (Golden, 2011; Klyashtorny & Sultanov, 2009). Tangalar yuzasidagi Sog‘d yozuvidagi afsonalar (legendalar), runik belgilar va geometrik tamgalar xoqon hokimiyatining ilohiy asoslilikini, suverenitetni va siyosiy barqarorlikni xalq ongiga singdirishga xizmat qilgan (de la Vaissière, 2005).

Bu ramzlar Tangrichilik bilan yonma-yon yashagan manixeylik g'oyalarining Turk xoqonligi mafkurasiga kirib kelganidan dalolat beradi. Shu bilan birga, tamgalarda uchraydigan ayrim zoomorfik naqshlar (qush, bo'ri va boshqa totemik tasvirlar) qabila ittifoqlarining o'zaro diniy ramzlarini siyosiy hokimiyat belgisi bilan uyg'unlashtirishga xizmat qilgan (Esin, 1971). Bu holat xoqonlik mafkurasining diniy bag'rikengligi va transmadaniy o'zaro ta'sirini yoritib beradi.

Choch, Farg'ona va Yettisuv hududlaridan topilgan tangalardagi ikonografik belgilar turlicha bo'lsa-da, ular orasida xoqon unvoni va asosiy mafkuraviy timsollar bir-biriga o'xshashligi aniqlangan (Nemtsev, 2020). Bu Turk xoqonligi ichida mafkuraviy konsepsiyaning umumturkiy darajada standartlashtirilganini ko'rsatadi. Shu bilan birga, tanga topilmalarida Xitoy Tang sulolasi va Sog'd savdogarlarining ta'siri ham kuzatildi, bu esa Buyuk Ipak yo'li bo'ylab xalqaro savdo-sotiqning mafkuraviy g'oyalar tarqalishiga ko'maklashganini ko'rsatadi (Beckwith, 2009; Frankopan, 2015).

Mazkur tadqiqot Turk xoqonligi davrida xoqon unvoni tushirilgan tangalar nafaqat iqtisodiy muomala vositasi, balki **davlatchilik mafkurasining moddiy tashuvchisi** sifatida ham beqiyos ahamiyat kasb etganini ko'rsatdi. Tangalar yuzasidagi Sog'd yozuvidagi afsonalar, runik belgilar va tamgalar xoqonning Tengri tomonidan berilgan ilohiy hokimiyatini, turkiy qabilalar birligi va siyosiy suverenitetni mustahkamlashga qaratilgan mafkuraviy g'oyalarni keng jamoatchilik ongiga singdirish vositasi bo'lib xizmat qilgan (Golden, 2011; de la Vaissière, 2005). Numizmatik dalillar tangalarni "metalldagi ideologiya" sifatida talqin qilishga imkon berdi (Morrison, 2018).

Tadqiqot natijalari xoqon unvoni tushirilgan tangalarda mujassamlangan mafkuraviy ramzlarning keyingi turkiy sulolalar – Qarluq, Qoraxoniylar va hatto keyinchalik O'rta Osiyodagi boshqa turkiy davlatlar ideologiyasiga kuchli ta'sirini tasdiqlaydi (Klyashtorny & Sultanov, 2009; Nemtsev, 2020). Xoqon mafkurasining asosiy elementlari – ilohiy legitimatsiya, qabila birligi va siyosiy suverenitet – keyingi davrlarda ham turkiy davlatchilik konsepsiyasida asosiy ideologik tayanch bo'lib qoldi. Shu jihatdan, Turk xoqonligi tangalari turkiy xalqlar tarixida mafkuraviy uzluksizlikni o'rganish uchun bebaho birlamchi manba hisoblanadi.

Xulosa:

Ushbu ish numizmatik dalillarni yozma manbalar bilan qiyosiy tahlil qilish orqali Turk xoqonligi mafkurasining shakllanishi va tarqalish mexanizmlarini chuqur yoritdi. Bu natijalar Markaziy Osiyo tarixida mafkuraviy jarayonlarni kengroq kontekstda tushunishga, shuningdek, transmadaniy siyosiy ideologiyalarni o'rganishga yangi istiqbollari ochadi (Sinor, 1990; Tekin, 1983). Kelgusida kengaytirilgan hududiy qazishmalar va yangi numizmatik topilmalar asosida xoqon mafkurasining mintaqalararo ta'sirini yanada mukammalroq tadqiq etish imkoniyati mavjud.

Iqtiboslar/Сноски/References:

1. Baumer, C. (2012). *The History of Central Asia: The Age of the Steppe Warriors*. I.B. Tauris.
2. Beckwith, C. I. (2009). *Empires of the Silk Road: A History of Central Eurasia from the Bronze Age to the Present*. Princeton University Press.
3. de la Vaissière, É. (2005). *Sogdian Traders: A History*. Brill.
4. Frankopan, P. (2015). *The Silk Roads: A New History of the World*. Bloomsbury Publishing.
5. Golden, P. B. (2011). *Central Asia in World History*. Oxford University Press.
6. Klyashtorny, S. G., & Sultanov, T. I. (2009). *Kazakhstan: History of the Turkic States*. Daik-Press.
7. Morrison, K. D. (2018). *Numismatic Archaeology of Central Asia*. Cambridge University Press.
8. Nemtsev, P. (2020). Numismatic Evidence of the Western Turkic Khaganate. *Central Asian Archaeology Review*, 12(1), 55–79.
9. Sinor, D. (1990). *The Cambridge History of Early Inner Asia*. Cambridge University Press.
10. Tekin, T. (1983). *A Grammar of Orkhon Turkic*. Indiana University.

Tadqiqot.uz

ISSN 2181-9599

Doi Journal 10.26739/2181-9599

ЎТМИШГА НАЗАР

ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ
LOOK TO THE PAST

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uz

Tadqiqot LLC the city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.

Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz

Phone: (+998-94) 404-0000

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz

ООО Тадқиқот город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.

Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz

Тел: (+998-94) 404-0000